

ПРОБЛЕМИ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА, КОНСТИТУЦІЙНОГО ТА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

УДК 342.7

DOI: 10.31733/2078-3566-2023-4-7-13

Наталія БРОВКО©
доктор юридичних
наук, доцент

**Світлана
ПОЛЯРУШ-
САФРОНЕНКО**©
кандидат
юридичних наук,
доцент

*(Білоцерківський національний аграрний університет,
м. Біла Церква, Київська обл., Україна)*

СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Розвиток громадянського суспільства характеризується багатьма чинниками, до яких варто віднести рівень розвитку цінностей у суспільстві та довіру до громадських інституцій. Розвинуте громадянське суспільство є невід'ємним атрибутом сучасної демократії. Євроінтеграційний курс України вимагає формування потужних інститутів громадянського суспільства, здатних чинити ефективний вплив на діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Наразі відповідно до вимог міжнародної спільноти становлення громадянського суспільства в Україні потребує зміцнення її державності в аспекті подальшої розбудови правової держави з належним гарантуванням і забезпеченням прав людини, забезпеченням свободи слова і думки, вираження поглядів, світогляду і віросповідання, свободи об'єднання та активної участі в управлінні державними справами. Саме громадянське суспільство є представником інтересів суспільних груп та громадян, а його інститути відіграють активну роль у сприянні відновленню територіальної цілісності та розбудові миру, тому створення сприятливих умов для його розвитку є важливим завданням усіх органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Першочергові завдання державної політики, спрямовані на розбудову громадянського суспільства, передбачають забезпечення сприятливого політико-правового середовища для його інституціонального розвитку, активного залучення громадян та інститутів громадянського суспільства до процесів вироблення та ухвалення суспільно значущих державно-управлінських рішень, формування та реалізації державної і місцевої політики, забезпечення відкритості участі інститутів громадянського суспільства у державних справах.

Ключові слова: громадянське суспільство, євроінтеграційні процеси, інтеграція.

Постановка проблеми. Проблематика розбудови громадянського суспільства та конституційного закріплення таких процесів в Україні на сьогодні не є новою. Навіть з урахуванням суспільних відносин, в яких опинилася держава та суспільство, зокрема з огляду на воєнні дії, роздробленість територій, численні реформи у різних сферах, євроінтеграційний курс держави, вплив на політичні процеси міжнародної спільноти, тематика подальшої розбудови громадянського суспільства не втрачає своєї

© Н. Бровко, 2023

09101959nb@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-3525-2817>

© С. Поляруш-Сафроненко, 2023

svitlana.poliarush-safronenko@btsau.edu.ua

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-4007-8844>

актуальності, викликає інтерес та вимагає нового осмислення.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. До окресленої тематики звертались як науковці минулого в різні епохи, так і сучасності. І це закономірно, оскільки сучасність ґрунтується на позиціях минулого, але й сучасний стан вимагає нового правового аналізу, тому варто виділити праці науковців, таких як М. Баймуратов, В. Барков, Ю. Оборотов, М. Орзіх, В. Погорілко, Т. Розова, Ю. Тодика, О. Фрицький, а також праці Г. Гука, В. Баркова, Б. Андресюка, І. Паська, Я. Паська, В. Сіренка, В. Тимошенка, Т. Ковальчука, П. Панченка, В. Буреги, В. Заблоцького та ін. Все ж погляди науковців на проблематику розбудови громадянського суспільства є неоднозначними, що пов'язано із суперечливою природою громадянського суспільства: одні пояснюють її як сукупність неполітичних відносин, а інші відносять до неї відносини, не опосередковані державою. Аналіз основ громадянського суспільства відбувається з погляду його загальноцивілізаційного розвитку та певною мірою через специфіку його побудови у певній країні, що характеризує його окремі структурні елементи. Зважаючи на це, проблема подальшої розбудови громадянського суспільства набуває нових форм та виразів, зокрема у контексті сучасних перетворень та з'ясування подальших перспектив його розвитку.

Метою статті є конституційно-правовий аналіз розбудови громадянського суспільства в Україні в умовах євроінтеграції, формування цілісної теорії конституційно-правових основ становлення та функціонування громадянського суспільства в Україні, його взаємодії з державою та обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення відповідної конституційної правотворчої та правозастосовної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Як вже наголошувалось, питання суті громадянського суспільства, перспектив його розвитку в Україні не є новим, воно розглядається та аналізується разом із державою як визначальним інститутом громадянського суспільства. Проте варто наголосити на діяльності низки громадських інституцій, що складають його основу, на членах таких інституцій, тобто на Людині, яка є основною центральною ланкою громадянського суспільства, її правах, інтересах, потребах, їх реалізації та нормативному закріпленню у національному законодавстві. У такому контексті варто погодитись із думкою А. Карася, що громадянське суспільство є солідаризованим впливом громадськості на формулювання та реалізацію владних рішень щодо дотримання прав людини та визначає гарантії її вільного розвитку з метою забезпечення самовизначення кожної особи [1, с. 425–426]. А. Колодій зазначає, що громадянське суспільство спрямоване на розкріпачення людини від примусової політичної чи державної влади або домінування останньої на основі її залучення до суспільного врядування з метою створення рівних громадянських можливостей самоздійснення, де суб'єктами є вільні і рівноправні індивіди [2, с. 66–68]. Але основну думку висловив П. Рабінович: «...у такому суспільстві усі люди рівні; ...поняття громадянського суспільства не пов'язано безпосередньо з юридичним громадянством людини, тому члени громадянського суспільства мають бути вільними і рівними». Тому, аналізуючи сутність «громадянського суспільства», варто підкреслити його комплексний характер та визначати його як таке соціокультурне середовище, що має свою специфіку побудови в певній країні та в якому пріоритет належить правам людини, а також забезпечуються верховенство права, свобода, рівність, справедливість, безпека та розвиток, у якому громадяни об'єднуються для прийняття спільних рішень, а також захисту власних прав та інтересів у тісній взаємодії з органами державної влади, місцевого самоврядування, політичними та громадськими інституціями [3, с. 25].

На сьогодні євроінтеграційні процеси вимагають від української влади суттєвих змін не лише у законодавстві, а й свідомості громадян, їхньому розумінні суті та важливості таких суспільних перетворень. У ст. 446 глави 27 Угоди про асоціацію наголошується на необхідності розвитку багаторівневого управління як одного з напрямів європейської інтеграції України, на співробітництві, зокрема територіальному, у сфері регіональної політики, активізації зв'язку між національними, регіональними та місцевими органами влади та представниками громадянського суспільства [4]. Тому виникає необхідність щодо впровадження у національну правову систему «багаторівневого управління», котре має місце в ЄС, за якого органи влади усіх рівнів, неурядові організації, громадські інституції вважаються рівними суб'єктами політико-правових відносин.

У цьому контексті варто звернути увагу й на національну нормативно-правову

базу, що враховує вищевказані принципи. Зокрема, можна виділити Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки, що визначає напрями розвитку соціального підприємництва, стимулювання волонтерської діяльності, фінансову підтримку організацій громадянського суспільства, ініціює посилення комунікації правоохоронних органів із правозахисними та іншими організаціями громадянського суспільства [5].

З метою забезпечення реалізації прав людини прийнято Національну стратегію із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, що є ще одним кроком до євроінтеграції. Відповідно до неї кожна людина у сталому громадянському суспільстві повинна мати можливість реалізовувати свої права, отримувати послуги нарівні з іншими, мати вільний доступ до всіх сфер життєдіяльності та державної політики, а держава – забезпечити надання рівних можливостей такої участі усім людям, їх об'єднанням у громадському та суспільному житті громади і держави. У подальшому це ставить перед державою першочергові завдання щодо всебічності і доступності участі громадян у суспільному житті, підтримки молодіжних громадських об'єднань, використання практик залучення осіб з особливими потребами до суспільного і громадського життя [6].

Звісно, управління не може відбуватися поза людиною, яка є центральною ланкою громадянського суспільства. Тому з метою усвідомлення і закріплення цінності прав і свобод людини на законодавчому рівні Указом Президента України було затверджено Національну стратегію у сфері прав людини [7], що передбачає пріоритет прав і свобод людини та визначає їх головним чинником у процесі формування та реалізації державної політики, здійснення повноважень органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Ефективна реалізація стратегії має сприяти прогресу у виконанні міжнародних договорів України у сфері прав людини, у тому числі Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року. На виконання цих завдань Україна ставить перед собою ціль підвищити рівень обізнаності у сфері прав людини шляхом імплементації положень Всесвітньої програми з освіти у сфері прав людини, Хартії Ради Європи з освіти для демократичного громадянства і освіти з прав людини, Рекомендацій Комітету міністрів Ради Європи державам-членам про роль Європейської конвенції з прав людини в університетській освіті та професійній підготовці, об'єднавши для цього зусилля органів державної влади, місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Ради Європи, Організації з безпеки і співробітництва в Європі, ЄС.

Про євроінтеграційний курс України щодо розвитку громадянського суспільства свідчить і прийняття Закону України «Про основні засади молодіжної політики», що закладає основи та механізми залучення молоді до реалізації молодіжної політики, гарантує створення умов для її самореалізації та розвитку, забезпечення активної участі молоді в суспільному житті держави. Позиція молоді, діалог із нею, відповідно до європейських вимог, мають враховуватися під час прийняття важливих рішень, а її активна участь у державотворчих процесах має стимулювати розвиток державних ініціатив та розбудову громадянського суспільства. У розвиненому європейському громадянському суспільстві молодь та молодіжні ради є активними учасниками реформ на усіх рівнях.

Дійсно, функціонування громадянського суспільства поза особою та її правами неможливе. Зазначимо, що в Україні правове поле, необхідне для захисту прав людини, потребує удосконалення, що є важливим підґрунтям для розбудови громадянського суспільства. Реорганізація державних структур щодо покращення їхньої роботи в галузі забезпечення прав та свобод людини в Україні наразі триває, донорські фонди відіграють ключову роль в захисті прав людини та виступають каталізатором реформування державної політики в Україні. Це є підтвердженням того, що сучасне громадянське суспільство здійснює не тільки функції захисту прав та інтересів громадян, але і контроль за державою та державними інституціями з метою дотримання ними принципу пріоритету. До складу постійних донорів входять уряди США, Великої Британії, Нідерландів, Німеччини, Канади, Швейцарії, Швеції тощо. Тому можна констатувати про реальний процес розбудови громадянського суспільства в Україні, що здійснюється за активного сприяння міжнародних інституцій.

Продовжуючи, зазначимо про необхідність побудови сталого громадянського суспільства в умовах євроінтеграційних процесів. Цей термін використовує

законодавець у Національній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки, маючи на увазі активне функціонування у такому суспільстві інституцій, за допомогою яких здійснюються самоорганізація, представництво, реалізація і захист прав та інтересів громадян. Наразі можна говорити про стале громадянське суспільство в Україні, що підтверджується достатньою нормативно-правовою базою діяльності організацій громадянського суспільства, їхньою інституційною спроможністю та фінансовою забезпеченістю, рівнем надання суспільних послуг, розвиненою співпрацею інституцій на різних рівнях, високим рівнем довіри до громадських інституцій.

Організації громадянського суспільства тісно взаємодіють із органами влади, зокрема, за участю їх представників приймалися стратегії, а рекомендації враховувались у ході подальших інституційних змін.

Війна рф проти України вплинула на діяльність організацій громадянського суспільства, зокрема, відбулося переформатування їхньої діяльності, змінились орієнтири роботи, з'явилися обмеження щодо пересування та переміщення, актуалізувалась потреба в адаптації до роботи в умовах воєнного стану. Організації громадянського суспільства були та продовжують бути активними суб'єктами у боротьбі з ворогом, активно допомагають Збройним Силам, співпрацюють із правоохоронними органами, міжнародними організаціями, долучаючись до збору фактів про скоєні воєнні злочини в Україні. Значна кількість громадських, благодійних, релігійних організацій займаються вирішенням проблем військовослужбовців, ветеранів війни, громадян, які постраждали внаслідок збройної агресії російської федерації. Наразі громадські інституції користуються високою довірою серед громадян. За результатами соціологічного опитування *Центру Разумкова, проведеного в період із 5 до 11 липня 2023 р., встановлено, що Збройним Силам України довіряють 93 % опитаних, волонтерським організаціям – 83 %, громадським організаціям – 60 %. Тоді як судам не довіряють 70 %, політичним партіям – 68 %, державному апарату – 67 %, Національному агентству з питань запобігання корупції (НАЗК) – 55 %. Недовіра висловлюється і профспілкам – 45 %. Громадяни переконані, що політична сила, котра буде проводити зміни у державі у післявоєнний період, з'явиться із середовища військових – таку думку висловили 56 % опитаних [8].*

Як відомо, держава та державні органи, органи місцевого самоврядування не лише не мають права втручатись у формування та діяльність інститутів громадянського суспільства, але повинні дотримуватися принципу «автономності» такого суспільства, при цьому сприяючи громадським ініціативам на будь-якому рівні, підтримуючи їх та заохочуючи громадськість до участі у громадському (державному) житті. Питання співпраці, довіри, консультування з громадськими інституціями є пріоритетними в ході розбудови громадянського суспільства. Проте під час цього виникають запитання, зокрема, чи на постійній основі залучається громадськість до обговорення проблемних питань, чи враховується їхня позиція під час прийняття відповідних рішень, чи дослухаються до них представники влади і, найголовніше, чи є результативною діяльність громадських інституцій. На нашу думку, багато з цих питань мають формальний характер та не завжди втілюються в життя. Тому реалізація вказаних положень, а також напрямів, визначених Національною стратегією сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки, є надважливим показником для розбудови громадянського суспільства в умовах євроінтеграційних процесів.

У продовження також зазначимо, що про розвиток громадянського суспільства можна говорити за наявності реальної та діючої практики реалізації та захисту прав і свобод людини та громадянина, а також задоволення суспільних інтересів кожного, що тісно пов'язано з питаннями функціонування судової системи, довіри до судової влади та її реформування, котрі наразі залишаються відкритими та потребують негайного вирішення. Подолання корупційної складової у судовій системі, очищення судової влади, забезпечення реалізації принципів доброчесності та справедливого суду у цій системі є нагальним та буде свідчити про становлення громадянського суспільства.

Висновки. Громадянське суспільство є каталізатором та показником стану та змін у соціумі та державі. Воно визначає рух держави у європейській простір, сприяє взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування з громадськістю, впливає на реалізацію проєктів та ідей розвитку держави. Саме інституції громадянського суспільства покликані виражати та захищати інтереси суспільних груп та громадян.

Наразі громадські інституції в Україні відіграють активну роль у сприянні відновленню територіальної цілісності, розбудові миру, підтримці ЗСУ, громадян та є рушійною силою розбудови громадянського суспільства європейського зразка. Наразі необхідність подальшої розбудови громадянського суспільства вимагає урахування досвіду низки європейських держав. Зокрема, Чехії, Словаччини, Франції, Німеччини. Для того, аби розвиток не припинявся, слід запобігати регресу громадянського суспільства, тобто забезпечити якість та дієвість його складових.

На сьогодні Україна має перспективи для розбудови громадянського суспільства у європейському напрямі. На законодавчому рівні активно враховується міжнародний та зарубіжний досвід у багатьох сферах, запроваджуються демократичні принципи функціонування суспільства. Проте, на нашу думку євроінтеграційний розвиток України має відбуватися за чітко окресленими напрямками. Наявність стратегічних документів розвитку є позитивним моментом, але варто також розробити і чітко закріпити у Стратегії розвитку громадянського суспільства заходи щодо реалізації політики розвитку громадянського суспільства та передбачити відповідальних за політику розвитку. Такі відповідальні мають бути при органах виконавчої влади. Доречним є створення відділу з реалізації Стратегії розвитку громадянського суспільства, на якого слід покласти обов'язки комунікації з інститутами громадянського суспільства та підготовки фахівців, відповідальних за розвиток громадських інституцій, проведення просвітницьких заходів для інституцій громадянського суспільства, з метою підвищення їхньої обізнаності, стимулювання активності у питаннях місцевого значення. За участю місцевих державних адміністрацій варто розвивати систему громадянської освіти для державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, представників інститутів громадянського суспільства відповідно до Стратегії розвитку громадянської освіти – створювати умови для розвитку громадянських компетентностей людини, сприяти кращому розумінню та реалізації громадянами своїх прав, виховувати почуття громадянської активності, активно залучати до такої діяльності представників громадських організацій. Органи виконавчої влади на місцях мають реалізовувати таку політику і звітувати щодо її реалізації. На державному рівні потребує удосконалення система органів виконавчої влади, що є доволі розгалуженою, на відміну від низки зарубіжних країн. Тому це питання є нагальним, так само як і закріплення Регламенту діяльності місцевих органів виконавчої влади.

Першочерговим для удосконалення національної правової системи є необхідність законодавчого врегулювання питання функціонування інститутів громадянського суспільства. Переконані у необхідності прийняття законів, що регулюватимуть процедуру участі громадськості у державних і місцевих управлінських процесах. Мова йде про закон про місцеві референдуми, загальні збори та конференції територіальних громад за місцем проживання, оновлення норм Закону України «Про органи самоорганізації населення» та Положення про загальні збори громадян за місцем проживання в Україні, ухвалення законів України: «Про публічні консультації». Потребують удосконалення Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» – в частині визначення порядку створення та організації діяльності консультативно-дорадчих органів, визнання загальних вимог до їхніх статутів; «Про громадські об'єднання» – у частині визначення у ньому європейських стандартів щодо діяльності громадських організацій, спрощення процедури їх державної реєстрації та діяльності на відповідній території. Є необхідність у створенні сприятливих умов та усуненні перепон у діяльності благодійних та волонтерських організацій, одночасно з цим існує потреба у створенні координуючого органу, що буде перевіряти відповідність діяльності таких організацій нормативно-правовій базі. Доречним є розробка механізму надання громадськими інституціями відповідних послуг на конкурсних засадах, а також державних механізмів щодо підтримки суб'єктів, котрі надають фінансову допомогу, здійснюють добровільні пожертвування громадським інституціям із метою вирішення важливих суспільних питань.

Розбудова громадянського суспільства має торкатись і політичної сфери. Вважаємо, що необхідно впроваджувати демократичні принципи у внутрішньопартійні процеси. Такі моменти мають бути законодавчо закріплені насамперед у Основному законі держави, а в подальшому – у законодавстві про політичні партії. Пропонуємо на рівні Конституції України закріпити норму щодо демократичності у діяльності політичних партій. Зокрема, внести зміни до ст. 5 Закону України «Про політичні партії

в Україні» доповнивши її таким пунктом: «забороняється діяльність політичних партій, що порушують принципи демократії у внутрішньопартійній діяльності».

Список використаних джерел

1. Карась А. Ф. Філософія громадянського суспільства в класичних теоріях і некласичних інтерпретаціях : монографія. Київ ; Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2003. 520 с.
2. Колодій А. М., Олійник А. Ю. Права людини і громадянина в Україні : навч. посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 336 с.
3. Рабінович П. Громадянське суспільство і права держава (загальнотеоретичні міркування). *Українське право*. 1996. № 3. С. 22–34.
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Ратифіковано із заявою Законом України від 16.09.2014. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.
5. Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки : Указ Президента України від 07.09.2021 № 487/2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#n23>.
6. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 № 366-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-r#Text>.
7. Про Національну стратегію у сфері прав людини : Указ Президента України від 24.03.2021 № 119/2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/2021#Text>.
8. Оцінка громадянами ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів, ставлення до окремих ініціатив органів влади (липень 2023 р.). *Разумков центр*. URL : <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-institutiv-politykiv-posadovtsiv-ta-gromadskykh-diiachiv-stavlennia-do-okremykh-initsiatyv-organiv-vlady-lypen-2023r>.

Надійшла до редакції 19.09.2023

References

1. Karas, A. F. (2003) *Filosofia hromadianskoho suspilstva v klasychnykh teoriiah i neklasychnykh interpretatsiakh* [Philosophy of civil society in classical theories and non-classical interpretations] : monohrafiia. Kyiv ; Lviv : LNU im. I. Franka. 520 p. [in Ukr.].
2. Kolodii, A. M., Oliinyk, A. Yu. (2003) *Prava liudyny i hromadianyna v Ukraini* [Human and citizen rights in Ukraine] : navch. posibnyk. Kyiv : Yurinkom Inter. 336 p. [in Ukr.].
3. Rabinovych, P. (1996) *Hromadianske suspilstvo i pravova derzhava (zahalnoteoretychni mirkuvannia)* [Civil society and the rule of law (general theoretical considerations)]. *Ukrainske pravo*. № 3, pp. 22–34. [in Ukr.].
4. *Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnyim derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony* [Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their member states, on the other hand]. Ratyfikovano iz zaiavoiu Zakonom Ukrainy vid 16.09.2014. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text. [in Ukr.].
5. *Pro Natsionalnu stratehiiu spriannia rozvytku hromadianskoho suspilstva v Ukraini na 2021-2026 roky* [On the National Strategy for Promoting the Development of Civil Society in Ukraine for 2021-2026] : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 07.09.2021 № 487/2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#n23>. [in Ukr.].
6. *Pro skhvalennia Natsionalnoi stratehii iz stvorennia bezbariernoho prostoru v Ukraini na period do 2030 roku* [On the approval of the National Strategy for the creation of a barrier-free space in Ukraine for the period up to 2030] : rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 14.04.2021 № 366-r. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-r#Text>. [in Ukr.].
7. *Pro Natsionalnu stratehiiu u sferi prav liudyny* [On the National Strategy in the field of human rights] : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 24.03.2021 № 119/2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/2021#Text>. [in Ukr.].
8. *Otsinka hromadianamy sytuatsii v kraini, dovira do sotsialnykh instytutiv, politykiv, posadovtsiv ta hromadskykh diiachiv, stavlennia do okremykh initsiatyv orhaniv vlady (lypen 2023 r.)* [Citizens' assessment of the situation in the country, trust in social institutions, politicians, officials and public figures, attitude to individual initiatives of authorities (July 2023)]. *Razumkov tsentr*. URL : <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-institutiv-politykiv-posadovtsiv-ta-gromadskykh-diiachiv-stavlennia-do-okremykh-initsiatyv-organiv-vlady-lypen-2023r>. [in Ukr.].

ABSTRACT

Natalia Brovko, Svitlana Poliarush-Safronenko. Formation of civil society in Ukraine under European integration processes: constitutional and legal analysis. The development of civil society is characterized by many factors, including the level of values development in society and trust in

public institutions. A developed civil society is an integral attribute of modern democracy. Ukraine's course towards European integration requires the formation of robust civil society institutions capable of exerting effective influence on the activities of state authorities and local self-government bodies.

Currently, in accordance with international community requirements, the establishment of civil society in Ukraine requires strengthening its statehood in terms of further building a rule of law state with proper guarantees and protection of human rights, ensuring freedom of speech and thought, expressing views, beliefs, freedom of association, and active participation in government affairs. Civil society represents the interests of social groups and citizens, and its institutions play an active role in promoting territorial integrity and peacebuilding, making the creation of favorable conditions for its development a crucial task for all government authorities and local self-government bodies.

The primary goals of state policy aimed at the development of civil society involve providing a favorable policy and legal environment for its institutional development, actively involving citizens and civil society institutions in the processes of formulating and adopting socially significant state management decisions, shaping and implementing state and local policies, and ensuring transparency in the participation of civil society institutions in state affairs.

Keywords: *civil society, European integration processes, integration.*

УДК 342.7

DOI: 10.31733/2078-3566-2023-4-13-19

**Юрій
КИРИЧЕНКО©**
доктор юридичних
наук, професор

**Наталія
РЕЗАНОВА©**
кандидат
філософських наук,
доцент

*(Національний університет «Запорізька політехніка»,
м. Запоріжжя, Україна)*

ПРАВО НА НЕДОТОРКАННІСТЬ ЖИТЛА В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВАХ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ КОНСТИТУЦІЙНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Досліджено конституційну практику нормативного регулювання права на недоторканність житла, закріпленого в ст. 30 Конституції України, та відповідних нормах конституцій європейських держав. Авторами обґрунтовано необхідність викладення зазначеної норми відповідно до вимог міжнародних документів з прав людини, зважаючи на закордонний досвід щодо конституційного регулювання права на недоторканність житла, а також з метою усунення суперечностей між положеннями міжнародно-правових актів і національним законодавством України.

Ключові слова: *конституція, житло, недоторканність, право на недоторканність житла.*

Постановка проблеми. Житло є невід'ємною складовою особистого життя людини, тому вона має природне право не тільки на саме житло, а й на його недоторканність. Як наголошує І. Літвінова, житло для людини – така ж необхідна річ, як одяг та їжа. Споконвіків людина дбає про своє житло, оберігає його, захищає [1, с. 59].

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Дослідженням окремих питань конституційного регулювання права на недоторканність

© Ю. Кириченко, 2023
ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0002-1212-1622>
kirichenko_yuriy84@ukr.net

© Н. Резанова, 2023
ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0003-3094-4881>
reznat120@gmail.com